

Національна
академія наук України

Інститут
української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРИЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ – заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРІГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 1

Серія
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТВОРИ
1894–1907

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2002

ББК 63.3 (4 УКР)
Г 91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
за Національною програмою випуску
суспільно необхідних видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Редколегія тому 1:

Павло СОХАНЬ (головний редактор, д-р іст. наук, професор, чл.-кор. НАН України)

Ігор ГИРИЧ (відповідальний секретар, канд. іст. наук)

Ольга ТОДІЙЧУК (канд. іст. наук)

Пояснення слів, мовна редакція текстів М.Грушевського – Олександр РИБАЛКО

Переклад з російської статей зі збірника

«Освобождение России и украинский вопрос» – Іван СВАРНИК

Переклад висловів з латинської, грецької,

польської, пімецької, французької – Мирослав ТРОФИМУК

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-224-4 (т.1)

© Інститут української археографії
та джерелознавства імені М.С.Грушевського
НАН України, 2002
© Видавництво «Світ», дизайн
та художнє оформлення, 2002

АКАДЕМІЧНИЙ ДІМ

В тій хвилі, коли пишу отсе, Академічний дім має вже скінчені мури, починає критися й за кілька тижнів має бути під дахом. З весною мають зачатися внутрішні роботи, так щоб 15 серпня дім міг бути відданий до ужитку — коли наша суспільність допоможе йому, зглядно комітетові, що займається його будовою, довести діло до краю.

Як відомо нашим читачам, по кінець року 1904 на Акад[емічний] дім було зложено звиш 70 тисяч корон¹; на ту суму зложилися датки майже самих українців. Галицька суспільність зложила донині всього 2 000 кор[он]². І поки була спромога обійтися жертвами українців, ми й не старалися вплинути на жертволюбність галицької суспільності й звернути її увагу на сю ціль. Заплативши за ґрунт близько 30 000 кор[он] готівкою, ми надіялися, при тодішніх цінах, за решту капіталу з поміччю невеликої банкової позички поставити перший дім, полишивши галицькій суспільності подумати про дальші.

Та трапилася нагода купити недорогою ціною сусідній ґрунт; було дуже добре прилучити його до перше купленого, що тим способом гарно заокруглявся й приходив під саму цитадельну гору, діставав новий фронт, забезпечений від забудування. Комітет не рішився зректися сеї нагоди, але се купно зменшило фонди більше як о 16 000 кор[он]. А з серединою 1905 р. наступив будівельний рух, що підніс ціни будови о які 15—20%. Комітет супроти того завагався — чи приступити до будови? чи не відложити, чекаючи, аж фонди збільшаться, а ціни будови зменшаться? Але зі сторони нашої суспільності, ба й преси все частіше почали давати себе чути голоси, що питали за Академічним домом, підносили пекучість сеї справи, заохочували до безпроволочного її здійснення, і вкінці комітет рішився приступити до будови ще сього року в тім переконанні, що наша суспільність, коли показувала заінтересування сею справою, покаже своє співчуття й більш реально.

¹Виказ в "ЛНВ", 1901; кн. XII, с. 229—230 і "Хроніці Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка", ч. 21.

²А власне зложили дотепер: д-р Яворський в Бігачі 50 к[орон], д. Новак і д-р Вербенєць в Полі по 10 к[орон], Марія Окуневська 100 к[орон], д. І.Коссак у Львові 50 к[орон], Цецилія Куріцєва 20 к[орон], д.Мишкевич в Стрию 10 к[орон], Т.Савка в Белзі 1 к[орона], О.Павлюк в Озерянах і складка 5 к[орон], д-р Т.Дембицький в Коломиї 1000 к[орон], д-р Федак (гонорар за контракти) 222 к[орони], Юл.Мудрак 16,67 к[орон], д-р Ц.Сельський 40 к[орон], Бібліотека слухачів медицини 50 к[орон], проф. Медведський 20 к[орон], проф. Ів.Горбачевський в Празі 300 к[орон], д-р В.Янович в Станіславові 20 к[орон].

Розписавши в липні с.р. конкурс на будову Академічного дому¹, комітет згодив до сеї будови руських підприємців, яких поручувало йому й руське ремісниче товариство, і вкінці — національно-демократична преса, і віддав їм сю будову за ціну 92 700 к[орон], окрім урядження центрального ogrівання і водопроводів, що принесе до того ще суму кільканадцять тисяч корон, тимчасом як комітет мав готівки на початок сеї будови всього лише звиш 25 000 к[орон].

Трудно надіятися на одержання так високої позички, аби вона могла покрити всі кошти будови, не кажучи вже, що обтяження занадто великими позичками будинку, який не обчисляється на звичайну експлуатацію, а має на оці цілі гуманітарно-просвітні, дуже непожадане й може впровадити потім в чималі клопоти його управу. І ми звертаємо увагу нашої суспільності на сю справу тепер, коли ся так потрібна інституція зближається вже до того, аби увійти в життя, й надіємося, що наша жертволюбна й патріотична суспільність, що не жалує жертв там, де чує правдиву суспільну і національну потребу, не відтягнеться від сеї участі й не допустить спинитися розпочатій будові Академічного дому, не дасть стояти невикінченій, мертвим, безхосенним капіталом. Українські земляки, які принесли в дарунку на сю мету такий гарний гріш, тепер у себе мають подостатком жизнених, безпроволочних справ, і до дальшої помочі їх навіть не годиться нам накликати.

Всякі жертви просимо адресувати до Наукового товариства імені Шевченка, в заряді котрого стоїть Академічний дім.

¹ Див. справоздання з комітету в "ЛНВ", кн. VIII, с. 201.

Академічний дім

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1905. — Т. XXXII. — Кн. XII. — С. 177–178. Підпис: М.Грушевський.

Українські кафедри

Вперше надруковано в київській газеті: Громадська думка. — 1906. — № 23. — С. 1–2. Підпис: Проф. М.Грушевський.

Ювілей Вол[одимира] Антоновича

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1906. — Т. XXXIV. — Кн. V. — С. 402. Підпис: М.Грушевський.

До наших читачів в Галичині

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1906. — Т. XXXIV. — Кн. XII. — С. V–VII. Підпис: М.Грушевський.

ut felix faustum fortunatumque sit (лат.) — офіційна формула у давньому Римі: нехай [це починання] буде щасливим, сприятливим і вдалим; християнський відповідник: дай Боже!

З біжучої хвилі

Вперше надруковано у журналі: ЛНВ. — 1906. — Т. XXXVI. — Кн. X. — С. 145–149. Підпис: М.Грушевський.

Dzwon Polski (пол.) — Польський дзвін (періодичне видання)

in corpore (лат.) — повним складом, усі разом

Myśl Polska (пол.) — Польська думка (назва періодичного органу)

Розділ III. ЗБІРНИК СТАТЕЙ “З БІЖУЧОЇ ХВИЛІ. СТАТТІ Й ЗАМІТКИ НА ТЕМИ ДНЯ 1905-1906 РОКІВ”

[Передмова]

Причини появи 1907 р. (хоча на обкладинці й титулі стоїть 1906 р.) збірника статей “З біжучої хвилі”, укладеного зі статей, спершу друкованих у “Літературно-науковому віснику”, пояснені М.Грушевським у коротенькій передмові. Порівнявши тексти статей з ЛНВ і збірника, констатуємо, що “другорядні зміни”, про які пише автор у передмові, полягали у мінімальному редагуванні статей, головним чином, у незначних синтаксичних і стилістичних виправленнях мови львівського ЛНВ з метою наближення її до мови Наддніпрянської України. У фонді М.Грушевського в ЦДІА України в м.Києві (Ф. 1235. — Оп. 1. — Спр. 192. — Арк. 1–62) зберігається коректа збірника з авторськими правками і доповненнями, а також написані Михайлом Сергійовичем власноруч титульна сторінка (арк. 1) і передмова до збірника (арк. 2–3). 1908 року в ЛНВ з’явилась рецензія В.Доманицького на збірник (Т. XLII. — С. 195–196).

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІІ-----	5
ВІД ВИДАВНИЦТВА -----	12
<i>Павло Сохань</i> . ТВОРЧА СПАДЩИНА М.С.ГРУШЕВСЬКОГО І СУЧАСНІСТЬ-----	14
<i>Ігор Гирич</i> . ПОЛІТИЧНА ПУБЛІЦИСТИКА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО -----	47
Розділ I. ІСТОРИОСОФСЬКІ СТАТТІ -----	63
Вступний виклад з давньої історії Русі, виголошений у Львівському університеті 30 вересня 1894 р. -----	65
Звичайна схема "руської" історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства -----	75
Спірні питання староруської етнографії -----	83
Етнографічні категорії й культурно-археологічні типи в сучасних студіях Східної Європи -----	100
Розділ II. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СТАТТІ -----	109
Українсько-руське літературне відродження в історичнім розвої українсько-руського народу -----	111
Як мене спроваджено до Львова (Лист до хв[альної] редакції "Діла") ---	117
Нова "пря" про українсько-руську книжну мову -----	123
Листи з-над Полтви: -----	129
<i>Лист перший</i> -----	129
<i>Лист другий</i> -----	142
<i>Лист третій</i> -----	161
Наукове товариство імені Шевченка-----	188
Улиця Шевченка у Львові -----	202
Друга руська артистична вистава у Львові -----	204
На порозі століття (Присвячено перемській українсько-руській громаді) 208	
Лист проф. Грушевського до декана Твардовського -----	217
В справі музею при Науковім товаристві ім. Шевченка-----	220
Друга вистава образів Ів[ана] Труша -----	223
Олександр Кониський. 18(30)/VIII 1836–29/XI (11/XII) 1900 ---	227
В справі "Академічного дому" -----	234
250 літ -----	236

Що зробити з "Академічним фондом"?	241
Гудульська вистава	244
Українсько-руські наукові курси	246
Безглузда національна політика Росії	256
Що ж далі? (В справі руських гімназій)	258
В справі руських шкіл і руського театру	262
Меморіал Петербурзької академії в справі свободи української мови в Росії	270
Не даймося!	274
Академічний дім	277
Українські кафедри	279
Ювілей Вол[одимира] Антоновича	281
До наших читачів в Галичині	282
З біжучої хвилі	284

Розділ III. ЗБІРНИК СТАТЕЙ "З БІЖУЧОЇ ХВИЛІ. СТАТТІ

Й ЗАМІТКИ НА ТЕМИ ДНЯ 1905–1906 років"	289
[Передмова]	291
Українство і питання дня в Росії	293
Конституційне питання і українство в Росії	301
На руїнах	313
Дорогою віків	321
Перші кроки	323
"Самоотвержение малороссиян"	329
Польсько-українські мотиви	335
Новий кордон	344
У українських послів російської Думи	348
З Державної Думи. З вражінь і помічень	353
Дума і національне питання	359
Аграрне питання	364
Після Думи	369
Перша річниця російської конституції	373
Галичина і Україна	376

Розділ IV. ЗБІРНИК СТАТЕЙ "ВИЗВОЛЕННЯ РОСІЇ

І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ"	383
Передмова	385
Проти течії	389
"Наступного дня"	393
Рух політичної і суспільної української думки в ХІХ столітті	397
Єдність чи розпад [Росії]?	405
Національне питання й автономія	413
Про зрілість і незрілість	421

Наші вимоги	425
Фрази і факти	429
Рівною мірою	434
На злобу дня	436
Неймовірно	438
Ганебній пам'яті!..	441
Український П'ємонт	444
Питання дня (Аграрні перспективи)	448
Національні моменти в аграрному питанні	453
Кінець гетто!	456
Справа українських катедр і наші наукові потреби	458
Із польсько-українських стосунків Галичини (Кілька ілюстрацій до питання: автономія обласна чи національно-територіальна)	485
Розбурхане муравлисько	528
За український маслак (В справі Холмщини)	536
КОМЕНТАРІ.....	545
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ.....	574
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	580